

**Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

Michaela Pěkníková

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pěvecké činnosti v rozvoji fonemického uvědomování

Singing activities in the development of phonemic
awareness

Michaela Pěkníková

Vedoucí práce: Mgr. Milena Kmentová, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Pěvecké činnosti v rozvoji fonematického uvědomování vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

14. 4. 2019

.....

podpis

Ráda bych touto cestou poděkovala své vedoucí práce, Mgr. Mileně Kmentové, Ph.D., za její cenné rady, ochotu a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat mateřské škole, která mi umožnila výzkumné šetření. Velké díky patří sestřenici Monice, která se ujala korekce textu.

ANOTACE

Bakalářská práce se věnuje problematice pěveckých činností a fonemického uvědomování předškolních dětí. Je rozdělena na dva hlavní úseky – teoretická část a praktická část. Teoretická část se zabývá vývojem fonemického uvědomování v předškolním věku, pěveckých schopností a dovedností předškolních dětí a odpovídajícím pěveckým činnostem. Praktickou část tvoří popis terénního pedagogického výzkumu, zaznamenává jeho průběh, vliv činností na rozvoj fonemického sluchu. Ve výzkumu je porovnávána hudební a nehudební složka. Cílem bakalářské práce je zjistit, jaká bude účinnost vokálních a nehudebních činností, a zda bude rozdíl v úspěšnosti při práci s hudbou, či nikoli.

KLÍČOVÁ SLOVA

pěvecké činnosti, význam zpěvu, fonemický sluch, vývoj řeči, hudební vývoj

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with the issue of pre-school children singing activities and the phonemic awareness. The work is divided into two main sections - the theoretical part and the practical part. The theoretical part deals with the development of phonemic awareness at pre-school age, singing abilities and skills of pre-school children and corresponding singing activities. The practical part contains a description of pedagogical research, it records its course, the influence of activities on the development of phonemic hearing. The research compares the musical and non-musical components. The aim of the bachelor thesis is to find out the effectiveness of vocal and non-musical activities, and whether there will be a difference in success when working with music or not.

KEYWORDS

singing activities, importance of singing, phonemic hearing, speech development, musical development

Obsah

1	Úvod	8
	TEORETICKÁ ČÁST	10
2	Vymezení odborných pojmů.....	10
2.1	Fonematický sluch.....	10
2.1.1	Fonematické uvědomování	11
2.1.2	Foném.....	11
2.2	Témbrový sluch.....	11
3	Dítě předškolního věku.....	12
4	Komunikační kompetence	13
4.1	Jazyk	14
4.2	Myšlení a řeč.....	14
5	FONETIKA A FONOLOGIE	16
5.1	Fonetika.....	16
5.2	Fonologie	16
5.2.1	Dělení Fonologie	17
5.3	Dětská řeč z hlediska fonologie.....	17
6	PRŮBĚH VÝVOJE ŘEČI.....	18
6.1	Podmínky řeči	19
6.1.1	Dýchání	19
6.1.2	Tvorba hlasu	19
6.1.3	Artikulace	19
7	Vývojová období řeči.....	20
7.1	Úskalí vývoje řeči	21

7.2	Smyslové vnímání	22
7.2.1	Zrak	22
7.2.2	Sluch	22
8	SLUCHOVÉ VNÍMÁNÍ	23
8.1	Rozvoj sluchového vnímání.....	23
8.2	Nerozvinuté sluchové vnímání	24
9	HUDEBNÍ SLOŽKA VÝVOJE	25
9.1	Hudební schopnosti a dovednosti	25
9.1.1	Hudebnost	25
9.2	Hudební schopnosti v osvojování jazyka	26
9.3	Hudební paměť	27
10	Hudební činnosti	28
11	HUDEBNÍ VÝVOJ DÍTĚTE	29
11.1	Kojenecké a batolecí období.....	29
11.1.1	Kojenec	29
11.1.2	Mladší batole	30
11.1.3	Starší batole	30
11.2	Předškolní věk.....	30
12	Hudební výchova v MŠ	31
12.1	Úkoly hudební výchovy.....	31
12.2	Význam zpěvu u předškolních dětí	31
12.2.1	Pěvecké činnosti v logopedické prevenci	32
	PRAKTICKÁ ČÁST	33
13	Výzkum sluchového vnímání u dětí předškolního věku.....	33
13.1	Vymezení cílů a výzkumných otázek	33

13.2	Hlavní výzkumný cíl	33
13.3	Dílčí cíle	33
13.4	Výzkumné otázky	34
13.5	Výzkumné metody	34
13.6	Výzkumný vzorek – respondenti	34
13.7	Organizace výzkumného šetření	35
14	Vlastní výzkum	36
14.1	Výsledky výzkumu	53
14.2	Grafy.....	53
15	Diskuze.....	56
16	Závěr	57
	Seznam použitých zdrojů	59
17	Seznam příloh.....	62

1 Úvod

Bakalářská práce dostala název Pěvecké činnosti v rozvoji fonemického uvědomování, čili se budu zabývat, jakým způsobem může hudba ovlivnit vývoj fonemického sluchu u předškolních dětí. V teoretické části své bakalářské práce se budu také zabývat komunikací obecně a vývojem řeči se všemi fázemi rozvoje. Také je zde kapitola, ve které se zmíním o fonemickém a ténbrovém sluchu. Jedním velkým oddílem bude Sluchové vnímání a dále související kapitoly hudebního zaměření. Ve své praktické části bych pak ráda potvrdila, že práce s hudbou u předškolních dětí, u kterých se teprve řeč rozvíjí, je prospěšná a napomáhá v mnoha ohledech dětskému vývoji. Detailně popíšu průběh výzkumného šetření a představím zjištěné výsledky.

Cílem bakalářské práce je zjistit, zda hudba zprostředkovávaná hudebními činnostmi může zlepšit vývoj řeči a podpořit rozvoj fonemického uvědomování u dětí v předškolním věku. Zajímalo mě, jaký vliv bude mít na vývoj řeči práce s hudbou a zda se potvrdí moje hypotéza a výsledky vývoje fonemického uvědomování se budou lišit.

Bakalářskou práci jsem rozdělila do několika kapitol. V první části bakalářské práce vycházím převážně z odborné literatury mnohých odborníků, kteří se těmito tématy zabývali. V druhé části se zabývám průběhem a výsledky vlastního výzkumného šetření v mateřské škole. Čtenář zde nalezne přehledové tabulky jednotlivých šetření a výsledné evaluace.

V mateřské škole se setkáváme s různě starými dětmi od dvou do sedmi let. Musíme si uvědomit, jak velký rozdíl v řeči a myšlení mezi nimi vzniká, a co v těchto obdobích probíhá. Dnes se ve spoustě mateřských škol můžeme setkat s heterogenní třídou, a proto musíme pro každou věkovou skupinu přizpůsobit náplň činností a uvědomit si, na jaké úrovni jsou jejich komunikační dovednosti.

Pokud chceme lépe porozumět tomu, jak co nejproduktivněji rozvíjet řeč a komunikaci u dítěte v mateřské škole, musíme nejprve dobře znát a pochopit, jaké fáze vývoje v předškolním věku u dítěte probíhají a jak vůbec můžeme dítě po stránce jazyka ovlivnit a rozvíjet. V tomto případě pomocí hudby a pěveckých činností.

Hudba a zpěv jsou pro nás velmi důležité. Hlavně u malých dětí plní nezastupitelnou úlohu, a napomáhají při osvojování řeči. Hudba také může být dobrým nástrojem při prevenci i nápravě různých vad řeči. Používání hudebních činností se často uplatňuje v logopedické prevenci.

S pomocí hudby a konkrétně písniček, různých zmelodizovaných říkanek a rytmických cvičení s tím souvisejících lze lehké problémy v řeči překonat. Například, když dítě s problémem koktavosti zpívá, jeho hendikep při zpěvu mizí. Řeč a hudba jsou si velmi blízko, obsahují totiž prvky, které se navzájem mohou doplňovat.

Hudba je zde odjakživa a je naší nedílnou součástí. Každého člověka ovlivňuje na mnoha úrovních. Hudba nám slouží jako zvuková kulisa, dokresluje různé události, nebo se na nich přímo podílí. Hudba je univerzální, ale můžeme ji také chápat velmi individuálně. Každá země má jinou kulturu a tím pádem i vnímání hudby se od sebe liší, ale v podstatě nás hudba ovlivňuje všechny stejně.

TEORETICKÁ ČÁST

---

2 Vymezení odborných pojmů

Jelikož se v mé bakalářské práci bude vyskytovat řada odborných pojmů, ráda bych je hned na začátku práce představila.

2.1 Fonematický sluch

Jde o schopnost sluchového rozlišování. Způsobilst sluchu rozlišit jemné zvukové rozdíly hlásek je velice klíčovou dovedností sluchového ústrojí. Mluvíme o tzv. fonematickém sluchu. Jedná se o základní předpoklad pro to, aby se dítě naučilo správně poslouchat a rozlišovat zvuky, které slyší okolo sebe. Bez této schopnosti, identifikace zvuku, by dítě nesprávně určovalo a napodobovalo mluvený jazyk, a tím pádem by se nemohlo osvojit správnou výslovnost.

Při řečovém vývoji dítěte plní fonematický sluch důležitou roli. Pokud není dostatečně rozvinutý, může se projevit na špatné výslovnosti, zaměňováním podobně znějících hlásek, nebo jejich pořadí ve slově. Zejména u dětí předškolního věku, kdy si mluvenou řeč teprve osvojují, musíme v rozvoji fonematického sluchu věnovat značnou pozornost. Fonematický sluch můžeme snadno procvičovat prostřednictvím nejrůznějších her na rozpoznávání obyčejných zvuků, jako je například šustění o papír, otevírání plastové lahve nebo cinkání skleniček.

Fonematická diferenciacie je velmi důležitá, protože dítě musí být schopné vnímat a chápat to, co slyší. Větné celky potom analyticky rozkládat na slova a hlásky, což by mu bez rozvinutého fonematického sluchu dělalo velké potíže. Obzvláště při nástupu do první třídy na základní školu je tato schopnost velice důležitá, protože je nutné, aby dítě chápalo mluvený projev učitele. (Šiška, 2005, Kmentová, 2015)

2.1.1 Fonematické uvědomování

Fonematické uvědomování se podle Bytešníkové (2012) považuje za vrcholnou fázi při rozvíjení fonematického sluchu. Je to nejvyšší stupeň sluchu, ve kterém se odehrává již zcela vědomá dovednost jedince. Ten již umí členit slova na jednotlivé fonémy (viz. dále) a také s nimi pracovat. Termín fonematické uvědomování se týká pouze těchto nejmenších jednotek, čili fonémů. (Bytešníková, 2012)

2.1.2 Foném

Foném je zvukový prostředek, který má rozlišovací funkci tvarů slov v konkrétním jazyce. Je to nejmenší jednotka zvukové stránky řeči. Každý z těchto fonémů musí být rozlišován. Každý z fonémů by měl být jedinečným komplexem vlastností. Problematikou fonémů se zabývá věda jménem Fonologie.

2.2 Témbrový sluch

Témbr v překladu znamená zabarvení, či barva. Z toho lze vyvodit, že schopnost témbrového sluchu nám umožňuje rozpoznat barevnou složku každého zvuku (tónovou barvu). To má za následek, že můžeme slyšet i malé odlišnosti v hlasech lidí kolem sebe. Témbrový sluch lze zjednodušeně chápat jako schopnost, která nám umožňuje rozeznat od sebe například jednotlivé hudební nástroje. Každý hudební nástroj má svou charakteristickou barvu zvuku, čímž se dá bezpečně identifikovat. (Kmentová, 2015)

Fonematický sluch vs. Témbrový sluch

Staré studie fonematický a témbrový sluch spojují v jednu identickou funkci. Současné výzkumy však dokazují pravý opak a dnešní autoři tyto dva sluchy od sebe oddělují, protože je dokázáno, že fonematický sluch a témbrový sluch jsou dvě anatomicky oddělené funkce sluchu. Jediné, co mají společné, je vývoj, který probíhá současně, a tím pádem se vzájemně ovlivňují. (Kmentová, 2015)

3 Dítě předškolního věku

Vývoj člověka je rozdělen do několika fází, které posuzujeme již od prenatálního období. Při hlubším zaměření jej můžeme brát také z různých vývojových hledisek. Dědičné předpoklady a vnější vlivy prostředí, především rodiny a okolí, ve kterém dítě vyrůstá, mohou pozitivně, ale i negativně ovlivnit jeho vývoj.

Pro dítě v předškolním věku je velice důležité, v jakém prostředí se pohybuje, protože se učí hlavně nápodobou toho, co vidí a slyší ve svém okolí. Je to věk iniciativy, dítě by mělo být aktivní. Aktivita je považována za klíčovou potřebu dítěte předškolního věku.

Etapa předškolního věku je obdobím velkých změn a vývoj dítěte jde rychle kupředu ve všech směrech. Co se týče fyziologických změn, tak tělo dítěte mění svou fyzickou podobu a stavbu. Z buclatého batolecího vzhledu se stává protáhlá postava a pohyby těla se zdokonalují. Přichází rozvoj hrubé i jemné motoriky a s tím spojena zlepšující se konstruktivní schopnost.

Kromě fyziologických změn přichází i změny v oblasti socio-psychologické. První a nejdůležitější věcí je, aby se dítě samo začalo pokoušet o komunikaci s okolím a především o mluvený jazyk. V tomto období je žádoucí, aby dítě experimentovalo, napodobovalo a snažilo se vytvářet první slabiky a slova. Má-li dítě kolem sebe dostatek podnětů pro rozvoj a na to, aby si osvojilo mluvený jazyk, má příznivé podmínky naučit se co nejdříve správně mluvit. (Klenková, Kolbábková, 2002)

Ať už chceme, nebo ne, komunikaci a hlavně řeči se učit musíme. Čím dříve si dítě osvojí mluvený jazyk, tím lépe se rozvine jeho myšlení, paměť a začlenění do společenského života. (Beranová, 2002)

4 Komunikační kompetence

Samotný pojem „komunikace“ nenajdeme jako jednotnou definici, ba přímo naopak, existuje spousta rozmanitých interpretací. Komunikace jakéhokoli typu zahrnuje vysílání a přijímání znaků a kódů. V každé společnosti je schopnost komunikace základním a bytostně důležitým procesem. Komunikace je centrálním bodem života a neobejde se bez ní žádná kultura.

Nejběžnějším způsobem komunikace je řečový projev. Budeme-li chtít lidskou komunikaci blíže vymežit, musíme se nezbytně zabývat problematikou řeči a jazyka. Zde je také třeba se zmínit o pojmu „komunikační kompetence“, což znamená schopnost využívání jazykových prostředků v běžných podmínkách.

Před nástupem do první třídy musí děti umět a kontrolovat své komunikační schopnosti. Dosažené úsilí komunikace by mělo obsahovat správně vyslovovat, ovládnutí dechu, tempa i intonace řeči. Dítě musí být schopno dorozumět se stejně tak dobře slovy jako gesty. Podle úrovně komunikace se dá ovlivnit i celkový rozvoj osobnosti.

Je důležité, aby každé dítě, které nastoupí na základní školu, mělo plně rozvinuté komunikační schopnosti a řečový projev na takové úrovni, aby dokázalo mluvit v celých větách, zapojit se do dialogu, či vést souvislý monolog. Jednou z mnoha důležitých komunikačních schopností, které musí dítě ovládat, je formulace otázky a odpovědi na položené otázky. Dále by mělo umět smysluplně vyjádřit své myšlenky, nápady a pocity. Je nutné, aby dítě rozumělo všemu, co říká učitel/ka, především výkladu učiva a následně tomu, co se po něm chce při plnění úkolů. Rovněž je důležité si všimnout, jak děti dovedou tvořit věty po stránce obsahové, tak i gramatické. (Bytešnicková, 2007)

4.1 Jazyk

Jazyk představuje jistý univerzální prostředek a pokládáme jej za specifickou vlastnost, prostřednictvím níž sdělujeme informace v podobě zvukového či písemného kódu. Jazyk podléhá přesným sémantickým, gramatickým, fonologickým a fonetickým zákonům, patřícím konkrétnímu jazyku. Zjednodušeně řečeno, každý jazyk má svoje vlastní pravidla.

„Jazyk je výsledek složité neuronální činnosti, dovolující vyjadřovat a vnímat duševní stavy prostřednictvím sluchových a grafických znaků nebo gest při využití senzorických a motorických funkcí, které k tomuto účelu nebyly prvotně specializovány.“ (Koukolík, 2002, s. 175)

4.2 Myšlení a řeč

Tyto dvě složky jsou si velmi blízké a úzce spjaty. Bez řeči lze sice myslet, ale ve chvíli, kdy u lidí vznikla řeč, se myšlení dostalo na vyšší úroveň. Lidé mohli totiž své myšlenky sdílet mezi sebou a v ten moment jejich vývoj učinil velký krok vpřed. A tak je velice důležité zajistit dítěti dobré podmínky pro správný vývoj řeči, na kterém závisí další faktory rozvoje. (Fontana, 2003)

Dva základní znaky, které nás odlišují od zvířat, jsou myšlení a řeč. Jedná se o dvě hlavní podmínky existence společenského života. Díky řeči se dorozumíváme mezi sebou. Ale řeč je také předpokládaný základ pro myšlení. Mluveným slovem totiž své myšlenky vyjadřujeme, a proto se jedná o společné jmenovatele. (Svorad, 1956)

Mluvený jazyk je nejdůležitějším prostředkem dorozumívání v naší společnosti. Pokud bychom zašli až do dávné historie člověka, můžeme říct, že vývoj lidské řeči probíhal velmi dlouho. Jedná se přibližně o 25 tisíc let. Cílem řeči a obecně komunikace je bezpochyby dorozumět se. Jedná se o specificky lidskou činnost, jejímž výkonem je tedy sociálně determinovaný jev. Řídícím orgánem produkce a percepce řeči je mozek.

Produkcí řeči rozumíme tvoření hlasu příslušnými orgány a za percepci považujeme příjem zvukových signálů pomocí sluchu. (Šiška, 2005)

Mluvená řeč tvoří souvislý zvukový proud, ze kterého lze vydělit větší nebo menší celky. V každém ze známých jazyků je podoba a vztah zvukových prostředků odlišná. (Romportl, 1985)

Řeč vzniká činností mluvních orgánů, mluvidel. Když mluvíme, náš hlas při tom vytváří tóny určité výšky a zbarvení. Jeho další formou je také zpěv. Samotné tvoření hlasu se děje v hrtanu, kde leží nejdůležitější orgán, hlasivky. Ty plní dvojí úlohu. Zaprvé jsou zdrojem hlasu a zadruhé se účastní na tvorbě hlásek. (Svorad, 1956)

5 FONETIKA A FONOLOGIE

5.1 Fonetika

Fonetika pochází z řeckého slova *fóné* = hlas neboli zvuk lidské řeči. Fonetika je věda, která se primárně zabývá zvukovou stránkou jazyka. Můžeme ji také definovat jako jazykovědnou disciplínu, která se zabývá elementárními jednotkami zvukové stránky jazyka, tj. hláskami, které se také nazývají fóny.

Základ fonetiky položili již staří indiští gramatikové. Prvotním zájmem evropských fonetiků o zvukovou stránku lidské řeči, byla praktická potřeba související s teorií zpěvu. V průběhu času, kdy se fonetika zaobírala pouze zvukovou materií a přehlížela význam jazyka, na její místo nastoupila Fonologie. (Krčmová, 1984, Klenková, 2000)

5.2 Fonologie

Tato vědní disciplína se vyvinula zhruba kolem dvacátých let dvacátého století. Fonologické bádání vychází z konkrétního materiálu konkrétního jazyka. Fonologii lze definovat jako jazykovědnou disciplínu, která zkoumá materiální stránku a způsoby využívání zvukového fondu jazyka.

Hlavním směrem, kterým se fonologie od svého vzniku ubírá, je orientace na funkční stránku elementárních jednotek jazyka, fonémů, které tak poprvé nazval Baudouin de Courtenay¹. Názory na tyto fonémy se postupem času měnily, co však zůstalo stejné, je důraz na jeho rozlišovací funkci. V jazyce se objevují ve vztahu odlišnosti a podobnosti, tzn., že se objevují v různých protikladech, které jsou pro uživatele relativní. (Krčmová, 1984, Klenková, 2000)

---

¹ Baudouin de Courtenay:

5.2.1 Dělení Fonologie

Fonologii můžeme rozdělit do několika podskupin, kde každá z nich zkoumá fonologii z jiného hlediska.

Obecná fonologie

Jak už sám název napovídá, v obecné fonologii se řeší obecné otázky identifikace fonémů a vztahu mezi nimi.

Srovnávací fonologie

V tomto případě fonologie srovnává a kontroluje systémy různých jazyků. Každý z jazyků má svůj uzavřený systém.

Historická fonologie

Zabývá se historickým vývojem jazyka.

Fonematická fonologie

Foném je zde chápán jako minimální významová jednotka jazyka. Toto pojetí fonologického pohledu tkví ve zjištění, že při percepci řeči některé zvuky nerozlišujeme a fonémy instinktivně vyčleňujeme.

5.3 Dětská řeč z hlediska fonologie

Foneticko-fonologickou rovinu řeči můžeme ze všech rovin zkoumat jako první. Za klíčový moment je považován přechod dvou fází. Je tím myšlena změna z pudového na napodobující žvatlání. Dítě v období broukání (žvatlání), které se odehrává okolo čtvrtého až osmého měsíce života, vydává spoustu různých zvuků, které se postupně čím dál více přibližují podobě skutečným hláskám. Tyto zvuky ale mizí, když dítě dospěje do fáze tvoření slov. Jeho snaha artikulovat je spojena s velkým úsilím, protože opět hledá a učí se jednotlivé hlásky. I když dítě rozdíl slyší, artikuluje zatím nesprávně. Dítě se snaží napodobovat řeč dospělého a má snahu něco sdělit. Prvním funkčním projeven dítěte je melodie řeči. Napodobí melodii a rytmus řeči a teprve později nastupují hlásky.

6 PRŮBĚH VÝVOJE ŘEČI

U dítěte bychom měli sledovat jeho komplexní vývoj. Nezaměřovat se pouze na psychomotorický vývoj, ale i na vývoj řeči, který nám může mnoho prozradit. Z vývojového hlediska se dá říct, že jakékoli narušení, nebo opoždění vývoje řeči, může ovlivnit jedince a může mít negativní vliv na další jeho vývoj.

Vývoj řeči začíná již v období před narozením dítětem. V tomto stádiu se nejedná o vývoj řeči jako takový, ale připravují se budoucí funkce řečových orgánů. Dítě v prenatálním období vnímá tlukot matčina srdce, zvuk jejího hlasu a vnějšího světa.

Mezi čtvrtým a šestým měsícem života začne dítě aktivně využívat mluvních orgánů a vydávat zvuky. Postupem času stále více rozšiřuje svůj zásobník zvuků pomocí změny výšky, melodie, ale i síly hlasu. Tyto projevy se skládají ze směsice souhlásek a samohlásek a mohou nám připadat, že obsahují určité hlásky, nebo dokonce slova. V tomto období se nejedná o reprodukci zvuků, které dítě slyší okolo sebe, neboť vydávané zvuky nelze zařadit do konkrétního jazyka. Zatím jde pouze o pudovou činnost. Mluvíme o tzv. předřečovém období a tato fáze je známá jako broukání nebo žvatlání a trvá přibližně od čtvrtého do dvanáctého měsíce, přičemž přibližně od šestého až osmého měsíce se tato pudová činnost mění a nastupuje napodobující žvatlání.

Jak dítě z tohoto předřečového období přejde na užívání samotné řeči a začne používat slova, která slyší okolo sebe, není zcela jasná. Můžeme se pouze domnívat, že ve většině případů se řeč dítěte vyvíjí skrze jeho experimentování se zvuky. První slova se většinou objevují v době, kdy dítě začíná chodit. Od té doby se postupně rozšiřuje slovní zásoba, která se dá rozdělit na slova, kterým dítě rozumí (pasivní slovní) a slova, které dítě používá (aktivní slovní zásoba), těch je podstatně méně. (Svorad, 1956, Průcha, 2011)

6.1 Podmínky řeči

Řeč je od svého vývoje společensky podmíněna a vývoj řeči ovlivňuje řada vnějších i vnitřních faktorů. Vnitřní faktory vyplývají ze stavu organismu a za vnější faktor je bráno prostředí, ve kterém dítě vyrůstá.

Rozvoj řečových schopností u jedince lze posuzovat z fylogenetického² (vývoj vyjadřovacích schopností) a ontogenetického³ (vývoj řeči jedince) aspektu. Aby se řeč mohla rozvíjet bez jakýchkoli překážek, musí být splněny podmínky, které se týkají anatomicko-fyziologického vývoje dítěte. (Bytešníková, 2007)

6.1.1 Dýchání

Dítě se musí naučit správně dýchat a hospodařit s dechem. Pravidelný dech je při mluvě nepostradatelným faktorem. Dýchání by mělo být dostatečně hluboké. Dítě se musí naučit dýchat pusou i nosem. Musí zvládnout kombinaci dýchání – nádech nosem, výdech ústy. V klidovém režimu by měl být jazyk při dýchání v klidové poloze.

6.1.2 Tvorba hlasu

Hlas má schopnost reagovat na sílu a výšku. Je důležité používat přirozenou hlasitost a stejně tak i tvrdý a měkký hlasový začátek. Při špatném návyku tvorby hlasu se hlasivky opotřebovávají a trpí jejím nevhodným používáním.

6.1.3 Artikulace

Na artikulaci závisí správné užívání jazyka a také tvar zubů. Pokud dětem všechny zuby ještě nevyrostly, nedá se čekat správná výslovnost. Jazyk plní hlavní úlohu při výslovnosti všech hlásek, a pokud je špatně pohyblivý, výslovnost je nedokonalá.

---

² Fylogeneze: vývoj člověka jako živočišného druhu

³ Ontogeneze: vývoj jedince v průběhu života

7 Vývojová období řeči

Dobu, ve které si dítě osvojuje mateřský jazyk, můžeme rozdělit na několik vývojových období. Tato stádia jdou postupně za sebou a dítě si popořadě projde všemi. Nelze však přesně určit časový úsek, kdy tato stádia nastoupí a kdy se vytrácí. Může se stát, že u některé fáze nastoupí zrychlený a u některé naopak zpomalený vývoj. Z hlediska logopedie je důležité vědět, že může nastat období akcelerace nebo retardace ve vývoji.

Vývoj řeči je ovlivňován hned několika hledisky. Mezi hlavní ukazatele uvádíme vrozené dispozice a zdravotní stav dítěte. Za další faktor vývoje řeči u dítěte můžeme uvést socio-kulturní vlivy a podmínky, ve kterých dítě vyrůstá. Při vývoji dětské řeči se vzájemně prolínají gramatické, lexikální, zvuková i pragmatická rovina verbálního projevu. Charakter vývoje řeči ovlivňují hlavně následující faktory: stav centrální nervové soustavy a vrozená míra nadání pro verbální komunikaci. Důležitým faktorem je úroveň intelektových a motorických schopností, sluchového a zrakového vnímání. (Klenková, Kolbábková, 2002)

Na začátku vývoje řeči stojí přípravné (předřečové) období, kterým se rozumí úsek do jednoho roku života. Vnímáme jej jako přípravu artikulačních orgánů a jedná se o první kritické období vývoje řeči. V tomto období je prvním hlasovým projevem dítěte křik, který se postupem času mění.

K samotnému vývoji řeči pak řadíme tři na sebe navazující stádia: Emocionálně volní období, tzv. „období pocitů a přání“. V této fázi se děti učí vyjadřovat své vnitřní pocity za pomoci verbálního projevu. Děti mluví v takzvaných „slovovětách“. Jedno slovo pro ně představuje celou větu. Například „*papa*“ znamená „*Jdeme ven*“ atp. Zde má velký význam citové zabarvení a intonace vyřčeného slova, které mu přidává na významu.

Další fáze vývoje se jmenuje Asociačně-reprodukční, neboli reprodukování asociací. Právě tohle období je velice důležité, protože zde

dochází k rozvoji komunikační řeči. Dítě používá jedno slovo na více předmětů, věcí či osob. Příklad – všechna čtyřnohá zvířata „pes“, všichni pánové „táta“.

Za poslední období vývoje řeči považujeme Období logických pojmů. Do tohoto období řadíme děti od tří let věku. Děti označují věci a osoby okolo sebe, zdokonaluje se mluvený projev a rozšiřuje se aktivní slovní zásoba. V tomto období nastává Druhé kritické období vývoje řeči. Dítě začne z ničeho nic zadržávat, koktá, opakuje slova. Důležité je, děti na jejich projev neupozorňovat a po několika týdnech by měly „chyby“ v řečovém projevu samovolně vymizet.

Je nutné pozorovat vývoj řeči již od narození dítěte a stimulovat jeho další rozvoj. Kolem sedmého až osmého měsíce by mělo dítě opakovat slabiky a začínat chápat a rozumět obsahu jednoduchých slov. Okolo prvního roku je důležité vyzorovat, zda dítě rozumí základním příkazům. Tento poznatek je mnohem důležitější než to, aby řeklo první slovo. Klíčovou prioritou je dbát na stále se rozrůstající slovní zásobu, čili pojmenováváme předměty denní potřeby v okolí a dosahu dítěte. Je dobré procvičovat mechanickou paměť. To lze nejlépe skrze říkanky a básničky, které děti učíme.

Okolo čtvrtého roku u dětí rozvíjíme schopnost souvislého vyjadřování. Také se zaměřujeme na rozvoj sluchového vnímání, které je velmi důležitou schopností pro další vývoj. Vše, co dítě učíme už v raném věku, a nezanedbáme rozvoj jeho schopností, je jen ku prospěchu pro další vývoj.

7.1 Úskalí vývoje řeči

Vývoj řeči neprobíhá u všech dětí stejně rychle. Vyvíjející řeč u dítěte je třeba bedlivě sledovat spolu s psychickým vývojem. Nesprávná nebo nepřesná výslovnost je ve vývoji dětské řeči považována za přirozený jev. Správná artikulace se rozvíjí postupně. Vývoj formální zvukové stránky

řeči se u dětí dokončuje až v sedmém roce. Právě období do šestého roku je u dítěte ve vývoji řeči klíčovým a nejdůležitějším.

Má-li člověk něco udělat, musí mít k tomu nějaký důvod, či nějaký motiv. Stimulem k řeči u dětí je ona již zmíněná potřeba dorozumět se. Dítě podvědomě cítí, že čím lépe dokáže komunikovat se svým okolím, tím snadněji dosáhne naplnění a uspokojení svých potřeb. Řeč není člověku vrozena, každý se jí musí učit. Člověk má pouze vrozenou schopnost naučit se mluvit. (Dolejší, 2003)

7.2 Smyslové vnímání

Proto, aby se dítě naučilo správně mluvit, je důležité, aby mělo plně vyvinuté všechny smysly. Zde se blíže zaměřím na dva nejdůležitější smysly, bez kterých bychom se jen stěžili při vývoji řeči obešly. Mám na mysli samozřejmě zrak a sluch.

7.2.1 Zrak

Schopnost zraku je velmi důležitá, protože zrakem vnímáme neverbální informace, jež tvoří velkou část sdělení. Proto jsou zraková pozornost a postřeh nezbytně nutná pro řeč. Dalším důvodem, proč vnímáme zrak jako součást výbavy pro zvládnutí řeči, je schopnost koordinovat oční pohyby pro plynulé čtení a mnohem důležitý fakt při osvojování řeči je odezírání ze rtů a kopírování pohybů při vyslovování.

7.2.2 Sluch

Kvalitní funkce sluchového ústrojí se rozvíjí postupně od raného dětství a jde o jednu ze základních podmínek pro vývoj řeči. Již v raném věku dítěte by se mělo ohlídat, zda se sluchově správně vyvíjí. Pokud se případný problém se sluchem nezjistí včas, můžou se později objevit potíže v podobě zaostalého vývoje řeči. (Klenková, 2000)

8 SLUCHOVÉ VNÍMÁNÍ

Všude kolem nás je spousta různých zvuků, ať už jsme doma, nebo venku, nikde není absolutní ticho. Naše uši musí stále analyzovat zvuky, či hluky okolního světa, kterým je vystaveno, všechny vnímá a zpracovává. Můžeme slyšet hrát hudbu, hovor kolemjdoucích, ruch veřejné dopravy, nebo naopak příjemné zvuky přírody, vody, nebo i vydávaní zvuků zvířat. V oblasti sluchové diferenciaci se jedná o lokalizaci zvuku.

Sluchové vnímání je důležitou součástí u spousty procesů. Sluchové vnímání a sluchové rozlišování nám umožňuje rozpoznat různé zvuky, organizovat je v jednotné celky, mozek pak vše zpracuje a dá význam celému zvukovému sdělení. Jde tedy o schopnost naslouchání okolí.

Sluchové vnímání zastřešuje několik oblastí, které dělíme podle sluchových operací. Patří zde naslouchání, sluchová analýza a syntéza, sluchová diferenciaci, vnímání rytmu a v neposlední řadě sluchová paměť.

8.1 Rozvoj sluchového vnímání

Sluch je velice důležitý při dorozumívání, především při vývoji řeči hraje sluch klíčovou roli. Rozvoj sluchového vnímání je postupný a měli bychom dbát na to, aby probíhal rovnoměrně. Děti se učí krok za krokem vnímat jednotlivá slova a uvědomují si věty, které jsou z nich složeny. Sluchové vnímání je jednou z důležitých funkcí, kterou je třeba rozvíjet již v předškolním věku. Proto je důležité, aby se s dětmi tato dovednost často procvičovala. Při rozvíjení sluchového vnímání postupujeme od rozlišování těch nejjednodušších zvuků až po ty nejsložitější.

O sluchovém vnímání (neboli percepci) mluvíme již v prenatálním období, kdy plod může vnímat vnější i vnitřní zvukové podněty. Po narození pak dochází k akceleraci vývoje sluchu. Kolem třetího měsíce dítě aktivně přijímá sluchové podněty z okolí a reaguje na ně tak, že se otočí směrem ke zvuku, který slyší.

Je důležité vědět, co a jak děti v jakém období slyší a jestli správně slyší. Zda slyší a rozlišují jednotlivé hlásky a jestli pak správně rozumí smyslu celého slova. Kolem čtvrtého roku děti dokážou rozpoznat a počítat slabiky a kolem pátého a šestého roku začínají ve slovech poznávat počáteční a koncovou hlásku.

Správná schopnost sluchu je nezbytná pro další dovednosti a má velkou spojitost také s předčtenářskou gramotností, kde děti uplatňují hlavně sluchové vnímání při poslechu čteného textu, dále kritické myšlení, čtenářské strategie a mnoho dalších funkcí. Například při čtení pohádek se u dětí procvičuje sluchová paměť, která je také velmi důležitá. (Pekárková, 2017)

8.2 Nerozvinuté sluchové vnímání

Pokud je tato schopnost oslabena, obvykle způsobuje, že děti mají potíže s porozuměním slov, která slyší. V tomto případě je pro ně velmi obtížné rozpoznávat jednotlivé hlásky. Pokud jejich mozek nesprávně rozliší některé zvuky, dochází k záměnám hlásek. Nesprávné vnímání hlásky tím pádem změni smysl slova a to má za následek, že děti mají potíže s porozuměním sdělené informace.

Dítě může mít potíže s porozuměním a dalším rozvojem řečových dovedností, protože mylně rozpozná jednotlivé hlásky, které tvoří slovo, nemůže se tak dál správně rozvíjet, když je sluchové vnímání nedokonalé. V případě, že je proces porušený a dochází k záměně zvukově podobných hlásek a dítě tak komolí slova, lze předpokládat, že to oslabí i další funkce sluchu. To vše má také negativní následek při osvojování gramatických pravidel.

9 HUDEBNÍ SLOŽKA VÝVOJE

V této části bakalářské práce se budu věnovat vývoji hudebních předpokladů jedince a dostávám se k ústřednímu tématu bakalářské práce, pěveckým činnostem. Nastíním význam hudebních činností, a jak probíhá v mateřských školách hudební výchova. Důležitým článkem tohoto úseku bude kapitola Hudební vývoj jedince, kde čtenář najde periodizaci hudebního vývoje dítěte.

9.1 Hudební schopnosti a dovednosti

Než se budu zabývat kapitolou hudebními činnostmi a dále hudební výchovou v mateřské škole, ještě bych ráda pohovořila o hudebních schopnostech a dovednostech. Také se lehce zmíním o hudební paměti, která je dle mého názoru důležitým a klíčovým faktorem při hudebních činnostech a práce s hudbou celkově.

Rozdíl mezi hudební schopností a dovedností nelze přesně definovat. Dovednost lze vnímat jako navenek projevenou hudební schopnost. Za hudební schopnosti můžeme považovat rytmické, tonální a harmonické cítění, hudební paměť a představivost, které může jedinec ukázat v konkrétní hudební aktivitě. Jejich úroveň se postupem času mění, záleží však na mnoha faktorech. Aby se dala hudební schopnost strukturovat, je velmi důležité ji nejdříve správně klasifikovat. (Kodejška, 2002)

9.1.1 Hudebnost

Hudebnost je považována za základní kategorii ve vztahu člověka k hudbě. Je příhodné ji označovat jako specifickou vlastnost osobnosti a je třeba ji posuzovat komplexně. Na rozvoji hudebnosti se podílejí senzomotorická a intelektová složka. Tento vliv jednotlivých komponentů pak závisí a je ovlivněn věkem jedince. Hudebnost v sobě ukrývá schopnosti emocionálního prožitku při vnímání hudby, schopnost samostatného učení a tvořivého osvojování hudby. Při stanovení úrovně

hudebnosti u konkrétního jedince je nutné zjistit jeho hudební zájem. Konkrétní zájem o hudbu představuje emocionálně-volní vztah k hudbě.

Za vyšší stupeň hudebnosti se pak považuje hudební nadání. Zde se jedná o komplex předpokladů k hudebním činnostem na vyšší úrovni. Třetí a nejvyšší úroveň hudebnosti je pak hudební talent.

Hudební talent

Tvoří soubor vrozených a získaných schopností a vlastností, které se mezi sebou prolínají a vzájemně se ovlivňují. (Sedlák, Váňová, 2013)

9.2 Hudební schopnosti v osvojování jazyka

Je obecně známo, že hudební i jazyková složka jsou navzájem provázané a velmi často se vyskytují pospolu. Vzhledem ke společným znakům mezi hudbou a jazykem lze vysledovat jejich obousměrné využívání. Pro dítě je jak hudba, tak i řeč dorozumivací prostředek. Z počátku tyto dva způsoby výměny informací nerozlišuje. Z počátku se soustředí jen na intonační a rytmickou složku projevu.

V každém věkovém období dítěte je třeba rozvíjet hudební schopnosti, ale vždy s ohledem na jejich aktuální psycho-fyziologické možnosti. Emocionální projevy, které hudba u dětí evokuje, hrají spolu s myšlenkovými operacemi důležitou roli. Proto je rozvoj hudebních schopností významný i z hlediska všeobecného vývoje člověka.

Kvalita hudebních schopností záleží na celkovém osobním vývoji dítěte. Rozvoj hudebních schopností v předškolním věku se uskutečňuje v hudebních činnostech. Do hudebních činností, ve kterých často uplatňujeme zpěv a hru na Orffovy hudební nástroje⁴, také zařazujeme poslechové činnosti, ve kterých dětem přibližujeme různé formy a styly hudby. To děti často vybízí k vyjadřování pocitů. Rozšiřují se tak hudební vědomosti a vyvolávají se představy a fantazie, které ještě v útlém dětském

---

⁴ Orffovy hudební nástroje: instrumentář Carla Orffa je soubor jednoduchých hudebních nástrojů, který tvoří rytmické a melodické bici.

věku „neznají hranic“. Dále hudební činnosti obsahují pěvecké a hudebně pohybové činnosti. (Kodejška, 2002)

9.3 Hudební paměť

Hudební paměť je považována za klíčovou hudební schopnost pro všechny hudební operace a činnosti. Bez této nezbytné způsobilosti by nebylo hudebních činností. Spolu s představivostí a fantazií určují hudebnost a vtaah člověka k hudbě. Hudební paměť je základní hudební schopností, která se utváří společně s hudebním vnímáním, představivostí a fantazií. (Sedlák, Váňová, 2013)

10 Hudební činnosti

Při vymezení pojmu hudební činnost v pravém slova smyslu rozumíme vlastní komunikaci jedince s hudbou. Hudební činnost se realizuje ve dvou rovinách – vnější a vnitřní.

Rovinou vnější, neboli předmětnou, chápeme jako viditelnou či slyšitelnou hudebně založenou aktivitu. Za vnitřní, či psychickou rovinu pak považujeme probíhající emoční procesy. Obě tyto roviny se pak jednotně spojují. V obou případech hudebních činností se obohacují hudební představy a hudební myšlení.

Při klasifikaci hudební činnosti je důležité si uvědomit, zda se jedná o hudební aktivity v umělecké sféře, nebo máme na mysli kontakt školního dítěte s hudbou. V hudební výchově, kterou provozujeme ve škole, pak lze hudební činnosti dělit na pěvecké, poslechové, instrumentální, hudebně pohybové. (Sedlák, Váňová, 2013)

Hudba a řeč

„Hudba a řeč mají společné znaky – společné výrazové prostředky: melodii, tempo rytmus, přízvuk. Všechny hudební činnosti tedy různou měrou ovlivňují i řeč dětí.“ (Kmentová 2014, s. 108).

11 HUDEBNÍ VÝVOJ DÍTĚTE

Hudební vývoj dítěte souvisí s rozvojem sluchového a zrakového vnímání, s nimiž se spojuje i motorický vývoj. Jednotlivé složky hudebního vývoje jsou ve vzájemných vztazích. Obecně lze hudební vývoj chápat jako ontogeneze hudebních procesů od nejjednodušších a po ty nejsložitější. Při hudebním vývoji dítěte se ohlížíme na jeho vrozené dispozice a hlavně na prostředí, ve kterém vyrůstá a co jej obklopuje. Na všech faktorech záleží, protože od nich se pak vše odvíjí a vniká možnost pro rozvoj hudebních schopností a dovedností.

V periodizaci hudebního vývoje dítěte se budu opírat o publikaci *Hudební klima a dítě od Kodejšky a kol.* (2016), ve kterém se hudební vývoj dítěte předškolního věku dělí do čtyř stádií.

11.1 Kojenecké a batolecí období

11.1.1 Kojenec

V kojeneckém období se připravují základy hlasu pro řeč i zpěv. Již v této životní fázi tvoří hudební vývoj součást obecného psychického a tělesného vývoje dítěte. Je spojen s vývojem fonemického sluchu a sluchovou diferenciací. Citlivost sluchu se rychle zvyšuje. Děti začínají mít čím dál větší zájem o předměty, které vydávají nějaký zvuk. Je nezbytné, aby dítě v tomto období dostávalo množství podnětů, které později mohou ovlivnit jeho budoucí vlastnosti.

Kolem třetího a čtvrtého měsíce se již dítě otáčí hlavou za zvukem. Z vnímání hudby upoutává dítě nejdříve rytmus a tempo, náhlé dynamické změny, rozdíly barvy a až poté vnímá výšky tónů. Během devátého měsíce života se dítě začíná hudebně projevovat prostřednictvím experimentování se svým hlasem. Na konci kojeneckého období je dítě schopno rozpoznat řeč od zpěvu. Hudební cítění u dítěte se ale úspěšně rozvíjí jen tehdy, má-li podnětné prostředí. Za nejdůležitější je považován zpěv matky. (Sedlák, Váňová, 2013)

11.1.2 Mladší batole

Toto období chápeme do konce druhého roku života dítěte. Přichází velký fyzický i psychický rozvoj, důležité je, že se zvyšuje vitální kapacita plic a snižuje se frekvence dýchání, což je příznivé pro další vývoj. Dítě již samo manipuluje s věcmi a vytváří různé zvuky. Přibližně kolem jednoho roku je nejcitlivější vývoj témbrového sluchu.

Dle výzkumů mnohé děti ve věku jednoho a půl roku dokážou zpívat krátké rytmicko-melodické popěvky v transpozicích. (Kodejška, 2002).

11.1.3 Starší batole

V tomto věku dítě zvládá krátké říkanky, popěvky a písně. Kolem třetího roku dítěte se zdokonaluje řečový projev i pěvecká reprodukce. Pěvecký rozsah se přibližně pohybuje v rozpětí velké tercie. Zpěv se stává tonálně i rytmicky přesnějším.

11.2 Předškolní věk

Následující stádium zahrnuje období od tří do šesti let věku. Dítě v tomto věku již rozlišuje vokální a instrumentální hudbu a dokáže zaznamenat základní emoce, které hudba vyjadřuje (veselá, smutná). Při zdokonalování jemné motoriky vzniká předpoklad pro hru na hudební nástroj. Tohle období také nabízí intenzivní rozvoj pěveckých dovedností a s tím spojený i rozrůstající se hlasový rozsah. Se stále se vylepšující analytickou funkcí sluchu se posouvá kupředu porozumění instrumentální hudby a v neposlední řadě také koncentrace při poslechu hudby.

S ohledem na vývoj dítěte předškolního věku se dá tvrdit, že toto období je jednou z nejdůležitějších etap hudebního vývoje. Dítě dostává hudební podněty hlavně při kolektivních činnostech v mateřské škole, ale neměly by se opomenout ani v rodině. Je-li právě tehdy zanedbán hudební vývoj, může to ovlivnit celkový vztah dítěte k hudbě a další hudební rozvoj v základní škole. (Sedklák, Váňová, 2013)

12 Hudební výchova v MŠ

12.1 Úkoly hudební výchovy

Hlavním úkolem hudební výchovy je rozvíjet u dětí hudební citění, schopnosti a ukázat a nabídnout jim cestu k hudbě. Hudba děti ovlivňuje jak ve škole, tak prostřednictvím masových médií, v rodině. Někdy i zájem dětí samotných má vliv na to, jak k hudbě přistupují. Je třeba se zájmem sledovat, jaké mimoškolní vlivy na dítě působí a ve škole je vhodně využít a usměrňovat. Jde prakticky o to, prostřednictvím různých her a činností v dětech probudit zájem o hudbu.

Největším úskalím v dnešní době je to, že se mladší děti málokdy setkají s živou hudbou. Tím pádem nemají možnost seznámit se s hudebními nástroji. Doma se s dětmi skoro nezpívá a děti znají hudbu pouze reprodukovanou. Touto cestou může snadno docházet k málo rozvinutému fonematickému i témbrovému sluchu. Děti mají problémy s rozpoznáváním tónů a dalších aspektů důležitých pro správný vývoj řeči a sluchové diferenciaci.

Hudební výchova v mateřské škole plní hned několik funkcí. V první řadě intenzivně rozvíjí smyslové vnímání, ale také vede k rozvíjení paměti, fantazie, soustředění a pozornosti. (Zezula, Janovská, 1987)

12.2 Význam zpěvu u předškolních dětí

Zpěv v předškolním věku je velice důležitý, dítě je při provozování zpěvu plně aktivní. Zařazení zpěvu do hudebních činností má svůj účel, protože se při něm rozvíjejí základní hudební schopnosti. Další výhodou, kterou přináší zpěv, je vylepšení mluveného projevu a zdokonalování artikulace. Právě proto, že zpěv z našich domovů mizí, je velmi prospěšné pro děti v mateřských školách zpívat. (Zezula, Janovská, 1987)

12.2.1 Pěvecké činnosti v logopedické prevenci

Všechny činnosti, ve kterých spojujeme řeč s melodií a rytmem, řadíme do této skupiny. V takových činnostech se dá využít spoustu variant her, kde využíváme a pomocí hudby rozšiřujeme slovní zásobu, posilujeme rytmické cítění a cvičíme artikulaci. Zpočátku pracujeme zpravidla s citoslovci a různými dětem blízkými zvuky. Později můžeme rozvíjet aktivní slovní zásobu pomocí zdobnělin, protikladů, spojování přídavných a podstatných jmen apod.

Při pěveckých činnostech v logopedické prevenci se záměrně pracuje s pauzami, neboť poskytují delší časový interval pro výbavné myšlenkové procesy při budování aktivní slovní zásoby a podporují prosociální komunikační návyky. Pauzu vyplníme jednoduchou hrou na tělo a děti si pak „neskáčou“ do řeči, resp. do zpěvu. (Kmentová 2014).

PRAKTICKÁ ČÁST

---

13 Výzkum sluchového vnímání u dětí předškolního věku

V praktické části své bakalářské práce jsem se zaměřila na testování kvality fonemického sluchu a sledování sluchového vnímání a pozornosti u předškolních dětí v mateřské škole s běžným vývojem řeči. Hlavním důvodem zkoumání v této vývojové oblasti, čili oblasti sluchu, bylo zjistit souvislosti práce s hudební oporou a rytmicizací oproti běžnému užití jazyka na kvalitu sluchového vnímání a fonemického sluchu. Z tohoto důvodu jsem pro výzkumné šetření vytvořila dvě skupiny respondentů. Prováděná cvičení jsem volila tak, aby co nejvíce stimulovala sluchovou pozornost a fonemické uvědomování správnosti hlásek. U všech vybraných dětí v obou skupinách byl prostřednictvím cvičení a pracovních listů zjišťován pokrok rozvoje fonemického uvědomování a následně porovnávány výsledky vyplývající z jednotlivých lekcí výzkumného šetření.

13.1 Vymezení cílů a výzkumných otázek

Ke své praktické části bakalářské práce jsem si určila jeden hlavní cíl a několik dílčích cílů, ke kterým vedou výzkumné otázky mého šetření.

13.2 Hlavní výzkumný cíl

Za hlavní cíl výzkumného šetření jsem si stanovila testovat fonemický sluch při pěveckých činnostech u dětí v mateřské škole v předškolním věku s běžným vývojem řeči.

13.3 Dílčí cíle

U výzkumného šetření jsem vymežila tyto dílčí cíle:

- Porovnat úspěšnost obou vybraných skupin pro výzkumné šetření.
- Zjistit rozdíl ve výsledcích při diferenciaci hlásek v hudebních činnostech a slovní metodou.

- Pozorovat a vyhodnotit rozdílnost práce.
- Pozorovat zájem dětí o konkrétní hudební činnosti při výzkumném šetření.
- Mým zájmem také bylo vybrat činnosti tak, abych děti co nejvíc zaujala, a práce byla pro ně zajímavá a měly tak chuť spolupracovat.

13.4 Výzkumné otázky

Ke stanoveným výzkumným cílům byly položeny následující otázky:

- Mají děti pracující s hudebními činnostmi lepší výsledky sluchového vnímání než kontrolní skupina?
- Ovlivní výsledky šetření rozdílná úroveň fonemického sluchu respondentů?
- Můžeme určit za klíčovou schopnost při testu sluchovou paměť, nebo váhu přikládáme ke sluchové pozornosti?

13.5 Výzkumné metody

Výzkumné šetření proběhlo převážně na základě kvantitativního výzkumu. Jako hlavní složkou pro výzkum byly zvoleny úkoly a cvičení ve formě pracovních listů, které byly zaměřeny na sluchové uvědomování, fonemický sluch a sluchovou pozornost. Při výzkumu figurovaly dvě skupiny dětí. Ke každé skupině jsem přistupovala odlišným způsobem práce. S první skupinou jsem pracovala v duchu pěveckých činností s hudebním a rytmickým podkladem ke všem vybraným cvičením, kdežto s druhou skupinou jsem postupovala pouze slovně, přičemž obě skupiny měly totožný výzkumný materiál. Výzkumná práce měla tedy dva způsoby provedení.

13.6 Výzkumný vzorek – respondenti

Respondenty pro své výzkumné šetření jsem si zvolila děti z jedné mateřské školy ze třídy předškoláků ve věkovém rozmezí 5–7 let. Vzhledem k tématu bakalářské práce jsem záměrně vybrala starší děti, abych s nimi mohla pracovat s obtížnějším materiálem, a tak se rozšířilo měřítko

zkoumání. Výzkum jsem prováděla v nejmenované pražské mateřské škole, ve třídě předškolních dětí, kde jsem vybrala 12 dětí a rozdělila je do dvou skupin, vždy po šesti dětech (3 dívky, 3 chlapce v každé skupině pro snadnější postup při vyhodnocování výsledků). Pro adekvátní výsledky výzkumného šetření jsem se poradila s třídní paní učitelkou, která mi byla nápomocná s výběrem dětí pro výzkum, co se týče schopností dětí a jejich zkušeností s pěveckými činnostmi.

Výzkumu se účastnily pouze děti, které nebyly nijak indisponovány žádnou řečovou ani sluchovou poruchou. Všechny děti vybrané pro výzkumné šetření používají český jazyk jako svůj mateřský. Toto hledisko muselo být splněno, jelikož s dětmi odlišným mateřským jazykem bych musela modifikovat pracovní listy a výsledky by byly v tomto případě těžko vyhodnotitelné.

13.7 Organizace výzkumného šetření

Vlastní výzkum se uskutečnil na jaře roku 2018 v období měsíců května a června. Byl rozvržen do osmi setkání s každou skupinou, čili dohromady 16 šetření v časovém rozmezí čtyř týdnů. S každou skupinou vybraných dětí jsem pracovala půl hodiny a měla jsem připravený materiál, který se vždy několikrát opakoval. Poté jsem mezi sebou porovnávala provedené lekce. Výzkumná setkání probíhala vždy ráno před zahájením činností, abych co nejméně zasahovala do denního režimu.

14 Vlastní výzkum

Průběh výzkumného šetření

8 výstupů se stanovenými cíly

Ve výzkumném šetření porovnávám dvě skupiny dětí v odlišném stylu práce. Jedna skupina pracuje s pomocí hudebních činností (dále jen HČ). Druhá skupina, sloužící jako kontrolní skupina, pracuje pouze slovně. Tedy bez jakékoli podpory jiné činnosti.

Osnova výzkumného šetření:

- Příprava lekce
- Stanovený cíl dané lekce
- Skutečný průběh s HČ
- Kontrolní skupina
- Rozdíl

V následujícím textu, v tříslopcovém provedení pro lepší přehlednost, čtenář nalezne výsledky výzkumného šetření vzhledem ke stanovenému cíli a výzkumným otázkám. Dále budou následovat výsledné grafy pro lepší přehlednost.

Výzkum – 1. šetření:

(BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. Mezi námi předškoláky: všestranná příprava dítěte do školy pro děti od 3 do 5 let. 2. vyd. Ilustroval Richard ŠMARDA. Brno: Edika, 2015. ISBN 978-80-266-0626-0.)

- pracovní listy strana 37, 63 (hledání dvojic zvukově se shodujících slov)

Cíl = Posílit sluchové vnímání při hledání rýmů, které nám určují poslední slabiky slov. Uvědomění si a určení poslední slabiky slova.

Příprava:

Představit si obrázky obou pracovních listů, říct si co na nich vidíme, následně slova vytleskat a podle toho určíme počet slabik. Dle tohoto klíče lze rozdělit obrázky na tři skupiny.

Závěrečným úkolem dětí je najít vždy dva obrázky slov, které se rýmují. Určit, které slabiky ve slově jsou stejné.

Jako poslední úkol určit dvojici slova již bez obrázkové opory.

Skutečný průběh s HČ:

- Počet dětí – 6

S dětmi jsme si nejprve řekli, co vidíme na obrázcích, vytleskali a spočítali slabiky.

Poté jsem dětem na jednoduchou melodii zazpívala vymyšlené písničky ze slov z obrázků, ve kterých chybělo poslední slovo. Děti měli správně doplnit, které chybí. Děti byly zainteresované a jeden přes druhého vykřikovaly správnou odpověď.

U druhého listu jsme nejprve s dětmi odhalovali stejné hlásky a slabiky slov. Nakonec děti, bez velkých potíží, z paměti určovaly dvojice mnou zpívaných slov, bez obrázkové opory.

Kontrolní skupina:

- Počet dětí – 6

S touto skupinou jsem postupovala podobným způsobem. Změna byla pouze ve vynechání zpívané opory.

Určili jsme, co vidíme na obrázcích a určili počet slabik jednotlivých slov. Děti měli na základě sluchové analýzy určit

stejně hlásky dvojic podobných slov. To jim dělalo menší problém a stejné hlásky odhalili až po několikátém přečtení.

Nakonec měli hádat rýmující se slova bez obrázkové opory, a jelikož si děti nezapamatovaly všechny obrázky z výběru, napadaly je a vymýšlely vlastní slova, která byla podobná mnou

zadanému slovu. (například: myška/liška, krabice/opice)

Rozdíl = Jakmile děti pracovali bez obrázkové opory, větší úspěšnost ve správném řešení měla skupina s HV.

Určování rýmů s větší úspěšností zvládla skupina s HČ než kontrolní skupina

Výzkum – 2. šetření:

(KMENTOVÁ, Milena. *Hudební a řečové projevy předškolních dětí a jejich vzájemné ovlivňování*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7290-869-1.)

- Pracovní list č. 2: tvoření dvojic slov (přídavné a podstatné jméno) – závisí na koncových samohláskách

Cíl = Podpořit vnímání koncovky samohlásky na konci přídavného jména. Zlepšení operační paměti.

Příprava:

Představit dětem vybrané cvičení zpívanou formou, děti budou opakovat po učitelce, při dalším opakování budou už sami přiřazovat správné podstatné jméno k přídavnému.

Cvičení aplikujeme na několika příkladech, nechám i děti vymyslet vlastní.

Rytmizace – vytleskávání slovních spojení.

Skutečný průběh s HČ:

- Počet dětí – 6

Během této lekce jsme prošli 4 varianty slovních spojení s hudebním doprovodem.

Postup cvičení byl následující – já jsem předzpívala každý takt a poté jsme je s dětmi zopakovali společně. Nakonec děti doplňovaly podle paměti. Zazpívala jsem začátek a děti samy doplňovaly správné podstatné jméno, což některým dětem dělalo potíže.

Tímto způsobem jsme udělali všechny varianty cvičení.

Rytmické cvičení – neprovedeno

Kontrolní skupina:

- Počet dětí – 5

Cvičení jsem pouze přečetla a děti je po mě opakovaly.

Následně jsem se také ptala, zda si pamatují správná spojení slov. Děti dlouho přemýšlely nad odpověďmi, a tak vymýšleli svoje

varianty. Proto jsem po dopátrání se správného řešení ze cvičení nechala děti vymýšlet vlastní dvojice.

Nejspíš děti správně nepochopily zadání, protože některé děti nesprávně volily tvar přídavného jména. Ale ve většině případů byla spojení správná. Těm

zbývajícím jsem povysvětlila podmínku dvojic.

Rytmizace – v tomto případě se nezařazuje.

Rozdíl = U skupiny s HV jsem vyzorovala větší úspěšnost při doplňování správných koncovek.

Výzkum – 3. šetření:

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. *Mezi námi předškoláky: všestranná příprava dítěte do školy pro děti od 3 do 5 let*. 2. vyd. Ilustroval Richard ŠMARDA. Brno: Edika, 2015. ISBN 978-80-266-0626-0.

- Opakování cvičení z prvního dne, pracovní listy strana 37, 63

(DOLEJŠÍ, Pavel. *Jak se naučit správně vyslovovat: populárně naučná příručka pro rodiče dětí s vadami výslovnosti*. 2. vyd. Humpolec: Pavel Dolejší / nakladatelství a vydavatelství JAS, 2003. ISBN 80-86480-23-)

- Básničky: Čuník zločinec, Žabí škola

Cíl = Správně identifikovat požadovanou hlásku, umět ji identifikovat ve slově. Prostřednictvím básní zlepšit cit pro rým.

Příprava:

Přečíst básničky, následuje otázka, jestli poznají, jaká hláska se v básničce opakuje. Poté jsme zkoušeli spočítat, kolikrát.

Určení rýmů, které slova se spolu rýmují, co mají společné.

Zhudebnění básniček.
Rytmičné vytleskávání.

Skutečný průběh s HČ:

- Počet dětí – 3

Opakování – Děti si celkem pamatovaly, co jsme dělali a již sami automaticky přiřazovali dané obrázky k sobě.

Dětem jsem básničky nejdříve přečetla a potom po mě opakovaly po jednotlivých verších.

Identifikace nejčastější hlásky určily děti téměř okamžitě. Při zjišťování kolikrát v básni je, bylo pro děti velmi obtížné.

Nakonec jsme si je společně zazpívali na melodie známých písní (Čuník zločinec = Prší, prší, Žabí škola = Když jsem husy pásala).

Kontrolní skupina:

- Počet dětí – 3

Opakování – Některé děti si vzpomněly na správně dvojice, ale trvalo to déle než s první skupinou, která měla výhodu v hudební podpoře.

Obě básničky se dětem líbily a chtěli je stále opakovat.

Ptala jsem se, zda poznají, jaká hláska se v básních opakuje. Básničky jsem musela přečíst velmi pomalu, aby se dětem povedlo hlásku určit. Následně jsme společně počítali kolikrát se v básni objeví.

Zhudebnění se v tomto případě nezařazuje.

Rozdíl = Při opakování pracovních listů byla úspěšnější skupina s HV. V básních byly úspěšné obě skupiny a děti to velice bavilo.

Výzkum – 4. šetření:

(PEKÁRKOVÁ, Simona a Ivana KNETLOVÁ. *Jdu do školy: chytrý pomocník pro děti a rodiče*. Ilustrovala Jana BABOROVÁ. Praha: Fragment, 2017. ISBN 978-80-253-3111-8.)

Cíl = Posílit sluchové vnímání pro rozpoznání rýmů a rytmické cítění pro jednodušší určování délky slova.

Příprava:

- Pracovní list strana 67

Rýmy – hledání dvojic dvou rýmujících se slov z obrázků. Nejprve si řekneme, co je na obrázcích, poté budou děti hledat dvojice podobně znějících slov. Nakonec budou doplňovat správnou dvojici toho, co já řeknu, bez obrázkové opory.

- Pracovní list strana 28

Nedokončené říkanky – dětem postupně přečtu říkanky, kterým na konci chybí poslední slovo (pomůcka - vždy dva obrázky, ze kterých děti vyberou správnou rýmující se variantu). Po druhém opakování, budou děti přiřazovat již bez obrázkové opory.

Skutečný průběh s HČ:

- Počet dětí – 5

Ukázala jsem dětem obrázky a děti mi řekli, co na nich vidí. Potom děti zkoušeli hledat podobně znějící slova, což jim trvalo delší dobu.

Když jsme slova vytleskávali a určovali podobnost slov z jejich délky, tak v tomto případě byla činnost plynulá.

Zazpívala jsem dětem říkanky na jednoduchou melodii a děti přiřazovaly správné obrázky. V tomto případě jsem dále pracovala se zařazením rytmu. Vytleskávali jsme si jednotlivé slabiky a počítali, jestli je v každém řádku stejný počet.

Kontrolní skupina:

- Počet dětí – 6

Ukázala jsem dětem obrázky a děti mi řekli, co na nich vidí. Potom jsem se, zda jim neznějí některé slova podobně a aby je zkusily najít. Následně děti vymýšlely i vlastní varianty slov, které se spolu rýmují.

Práce s rytmem se nezařazuje.

Přečetla jsem dětem říkanku a ukázala na dva obrázky, jestli přiřadí správně ten, který se rýmuje.

Při druhém čtení, děti sami doplňovaly slova, která se k říkance hodí, a snažili jsme se společně rozklíčovat, proč tomu tak je.

Rozdíl = Zde byl velký rozdíl práce mezi skupinami. Hlavně u říkanek bylo použití rytmu a zhudebnění velkou pomocí a proto byla druhá skupina v nevýhodě.

Výzkum – 5. šetření:

(KMENTOVÁ, Milena. *Hudební a řečové projevy předškolních dětí a jejich vzájemné ovlivňování*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7290-869-1.)

- Pracovní list č. 1 (koncovky sloves) a 4 (něco je a něco není k jídlu)

Cíl = Osvojení a správné užívání koncovek přičestí minulého u sloves v ženském i mužském rodě. Rozšiřování slovní zásoby.

Příprava:

Dětem zazpívám lehkým popěvkem, co dělá holčička a co dělá kluk, děti po mě budou opakovat. Následně budou sami doplňovat, co dělá kluk. Já zazpívám, co dělá holčička a děti co dělá kluk. Při poslední fázi tohoto cvičení budou sami vymýšlet slovní spojení, co kdo dělá.

Ve druhé části budu zábavnou formou rozšiřovat slovní zásobu (hlavně jídla), ale i dalších věcí. Zpíváme co je a co není k jídlu. Když něco k jídlu je zpíváme „Mňam“, když něco k jídlu není, zpíváme „Blé“.

Skutečný průběh s HČ:

- Počet dětí – 5

Zeptala jsem se dětí, co včera dělali, nejdříve holčiček, potom kluků a následně je upozornila, aby si všimli rozdílu koncovky slova. Poté jsme společně zpívali, kdo co dělá a děti vymýšleli i své varianty jmen a činností. Když jsem toho cvičení prováděla s touto skupinou a děti zpívaly, nevšimla jsem si žádného zaváhání.

Pak jsem děti vyzvala, že si zahrajeme hru. Zazpívám nějaké slovo a podle toho jestli to bude, nebo nebude k jídlu, zazpívají „mňam“ nebo „blé“.

Kontrolní skupina:

- Počet dětí – 6

Začátek lekce byl stejný jako s první skupinou, taktéž jsem se ptala, co dělali včera. Aby si všimly rozdílu, musela jsem konec slova velice pečlivě artikulovat. Následně jsem dětem přečetla, co dělá holčička a pak co dělá kluk. Děti mě při další dvojici doplňovaly a pak jsem je nechala vymýšlet, co by mohli holčička s klukem dělat a dávali jsme jim různá jména.

Na konci lekce jsem s dětmi zábavnou formou rozšiřovala slovní zásobu. Pokud jsem řekla něco, co se jí, děti zvolali „Mňam!“ a co se nejí, tak „Blé!“

Rozdíl = Práce se skupinami byl velice podobný. První skupina měla sice výhodu v melodizaci a rytimizaci jednotlivých cvičení, ale v tomto případě byly skupiny ve výsledcích i tak vyrovnané.

Výzkum – 6. šetření:

Kontrolní lekce – (porovnávání výsledků)

(BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. *Mezi námi předškoláky: všestranná příprava dítěte do školy pro děti od 3 do 5 let*. 2. vyd. Ilustroval Richard ŠMARDA. Brno: Edika, 2015. ISBN 978-80-266-0626-0.)

- Opakování pracovních listů
strana 37, 63

(PEKÁRKOVÁ, Simona a Ivana KNETLOVÁ. *Jdu do školy: chytrý pomocník pro děti a rodiče*. Ilustrovala Jana BABOROVÁ. Praha: Fragment, 2017. ISBN 978-80-253-3111-8.)

- Opakování pracovního listu
strana 67

Cíl: Zjistit pokrok ve zlepšení sluchového vnímání ve hledání rýmů, zaměření na poslední slabiku slov.

Příprava:

Ukázat dětem obrázky a nechat je pracovat samostatně, jestli si vzpomenu a sami všechny pojmenují. Položit otázku, zda jim připadají některá slova podobně znějící a najít tyto dvojice.

Při hledání dvojic také zjišťovat jejich délku. Sluchem analyzovat první a poslední slabiku a hlásku.

Skutečný průběh s HČ:

- Počet dětí – 4

Když děti poznaly známé pracovní listy, začali automaticky sami přiřazovat rýmující se dvojice k sobě. U dvou krátkých pracovních listů neměli sebemenší potíže s přiřazováním a vzpomněli si na správné řešení.

Následně jsem vyzkoušela, zda to samé zvládnou i bez obrázkové opory a řekla jsem jim pouze jedno slovo z dvojice se rýmujícími slovy a čekala, zda doplní správně to, které k němu patří. Úspěšnost byla vysoká.

Správné dvojice jsme si nakonec rytmicky vytleskali a zjistili, že stejně znějící slova mají tudíž i stejný počet slabik.

Kontrolní skupina:

- Počet dětí – 4

Rovnou jsem nechala děti hádat správná řešení, v každém cvičení hledali rýmující se dvojice příslušných obrázků. Toto šlo dětem snadno a všechny slova přiřadily správně.

U pracovního listu na straně 37 jsme si všechna slova společně přečetli a děti pak vyjmenovávali rýmující se dvojice.

Rozdíl:

Při porovnání výsledků skupin není patrný rozdíl mezi skupinou pracující s HV a bez něj. Předpokládám, že si obě skupiny vštípili příslušné obrázky a tím že se slova rýmují, tak si je snadno zapamatovali. Nejúspěšnější byl pracovní list 63, kde děti musely spojit pouze 4 dvojice.

Výzkum – 7. šetření:

Kontrolní lekce (porovnávání výsledků)

(KMENTOVÁ, Milena. *Hudební a řečové projevy předškolních dětí a jejich vzájemné ovlivňování*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7290-869-1.)

- Opakování pracovní list č. 1 a 2

Cíl: Procvičit koncovky sloves v minulém čase. Zjistit pokrok ve správném vnímání rozdílů. Ujasnit používání koncovek přídavných jmen.

Příprava:

Procvičit s dětmi obě cvičení na koncovky a nabídnout jim i nové varianty slovních spojení. Nechat je doplňovat.

Zjistit zda slyší rozdíl u slovesa, když něco dělá holčička, a když kluk. Vytleskat slabiky a porovnat počet slabik u více případů.

U koncovek přídavných jmen se ptám – „Co bylo jaké?“

U sloves děti doplňují, co dělal kluk.

Skutečný průběh s HČ:

- Počet dětí – 6

S dětmi jsme společně zazpívaly všechny modely s přídavnými jmény a následně jsem se ptala na správné řešení. Děti zadání pochopily a doplňovaly pohotově.

Podobně to probíhalo u koncovek sloves. Zazpívala jsem, co dělala holčička, a děti doplňovaly, co dělal kluk. Nakonec sami vymýšlely vlastní varianty.

Když jsme vytleskávali rytmus, jeden hoch přišel na to, že když něco dělá kluk má slovo 2 slabiky a když dívka tak 3.

Kontrolní skupina:

- Počet dětí – 5

Dávala jsem dětem příklady slov v mužském, ženském a středním rodě a nechala je, aby vymysleli přídavné jméno. Dávala jsem pozor, zda zvolí správnou koncovku, což se podařilo zlepšit.

Poté jsem představila všechny tři varianty a ptala se na správné přiřazení přídavného jména se správnou koncovkou.

U sloves mě děti rovnou doplňovaly, i když u některých dětí bylo vidět, jak váhají s odpověďmi.

Rozdíl: U dětí ve skupině, která pracuje s HV, bylo vidět větší zlepšení u koncovek přídavných jmen i sloves. Ale i výsledek druhé skupiny byl s mírným zlepšením ve srovnání s předchozí lekcí.

Výzkum – 8. šetření:

Kontrolní lekce (porovnávání výsledků)

(DOLEJŠÍ, Pavel. *Jak se naučit správně vyslovovat: populárně naučná příručka pro rodiče dětí s vadami výslovnosti*. 2. vyd. Humpolec: Pavel Dolejší / nakladatelství a vydavatelství JAS, 2003. ISBN 80-86480-23-)

- básničky Čuník zločinec,
Žabí škola (zhudebněno: Prší,
prší, Když jsem husy pásala)

Cíl: Sluchová identifikace určité hlásky uvnitř slova, vnímání rýmů a podpora fonematického sluchu.

Příprava:

Zazpívat dětem obě zhudebněné básničky, pokud si vzpomínají, mohou se hned přidat. Předem je upozornit na často se opakující hlásku v každé básničce, Zeptat se zda ji správně identifikovali.

Básničky si vytleskáme. Zkusíme spočítat, kolikrát se opakující písmeno v básničce vyskytuje.

Skutečný průběh s HČ:

- Počet dětí – 3

Děti jsem se zeptala, zda si pamatují na básničky, které jsme se učili. V této skupině si děti velmi rychle na zhudebněné básničky vzpomněly a společně jsme si je zazpívali.

Moje otázka byla, „Jakou hlásku v básních procvičujeme?“ Na prstech jsme spočítali, kolikrát se opakuje.

Nakonec jsme si básničky jednu po druhé zazpívali a děti měli za úkol tlesknout jen tehdy, když zrovna zazní: Žabí škola - hlásky „Ž“ Čuník zločinec - hlásky „Č“. Tleskání jen na určené hlásky bylo rytmicky nepřesné, některé děti byly pomalejší v reakci.

Kontrolní skupina:

- Počet dětí – 5

Děti si na básničky vzpomněli s mojí pomocí a společně jsme si obě básničky zopakovali.

Děti jsem se zeptala, jestli v básničkách slyší časté opakování nějaké hlásky. U obou básní správně určily která hláska to je.

Často opakující se hlásku jsme spočítali.

Nakonec jsme si básničky společně naposledy odrecitovali.

Rytmické cvičení se zde neprování, taktéž zhudebnění.

Rozdíl: Zde nemohu brát výsledky šetření plně v potaz, jelikož v obou skupinách byl jen malý zlomek respondentů. Obě skupiny si básničky pamatovali. Skupina s HV s větší úspěšností.

14.1 Výsledky výzkumu

Výsledky výzkumného šetření budu uvádět na základě mnou zadaných otázek a na stanovených výzkumných cílech.

Po celkovém hodnocení výzkumného šetření mohu prohlásit, že se potvrdila moje hypotéza, že děti pracující s hudebními činnostmi budou mít lepší výsledky ve všech lekcích než kontrolní skupina. Vyskytlo se jen málo výjimek, kde byly výsledky podobné, nebo téměř vyrovnané. Během hodnocení výzkumu jsem musela brát na vědomí, mnoho faktorů, které mohly výsledky ovlivnit. Například pozornost, chuť se zapojit a zainteresovanost v dané činnosti. Zásadní roli hrála také docházka dětí, která byla hodně proměnlivá.

14.2 Grafy

Vytvořila jsem dva grafy, do kterých jsem zaznamenala zlepšení v jednotlivých kategoriích výzkumného šetření.

Z grafu č. 1 je patrné, že skupina z HČ byla úspěšnější ve všech složkách výzkumného šetření. Graf č. 2 znázorňuje křivku zkvalitnění sluchového vnímání u respondentů v průběhu testování.

Grafy byly zkonstruovány na základě vyhodnocení výzkumných lekcí.

Škála hodnocení

Graf č. 1

Kategorie:	1 bod	2 – 3 body	4 body	5 bodů
rýmy	neidentifikuje	s potížemi	identifikuje	100% úspěšnost
hlásky	Nerozlišuje	s potížemi	rozlišuje	100% úspěšnost
koncovky	Neslyší	s potížemi	určuje	100% úspěšnost
rozdíly	Nepoznává	s potížemi	zaznamenává	100% úspěšnost

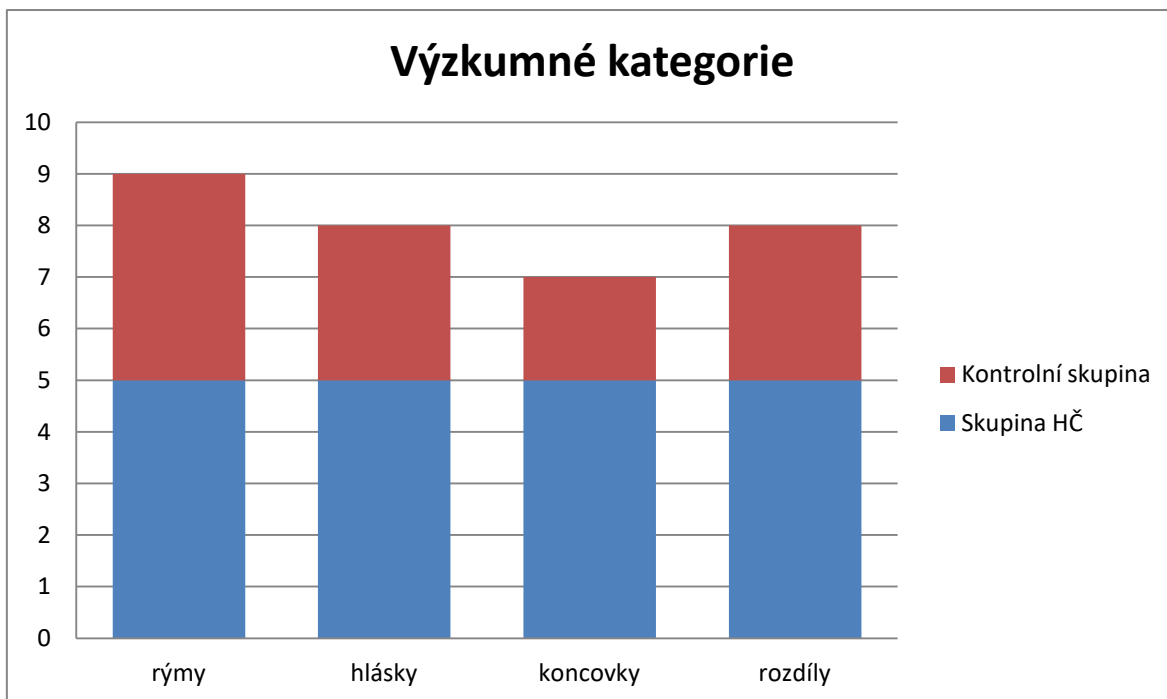
Graf č. 2

Hodnocení:

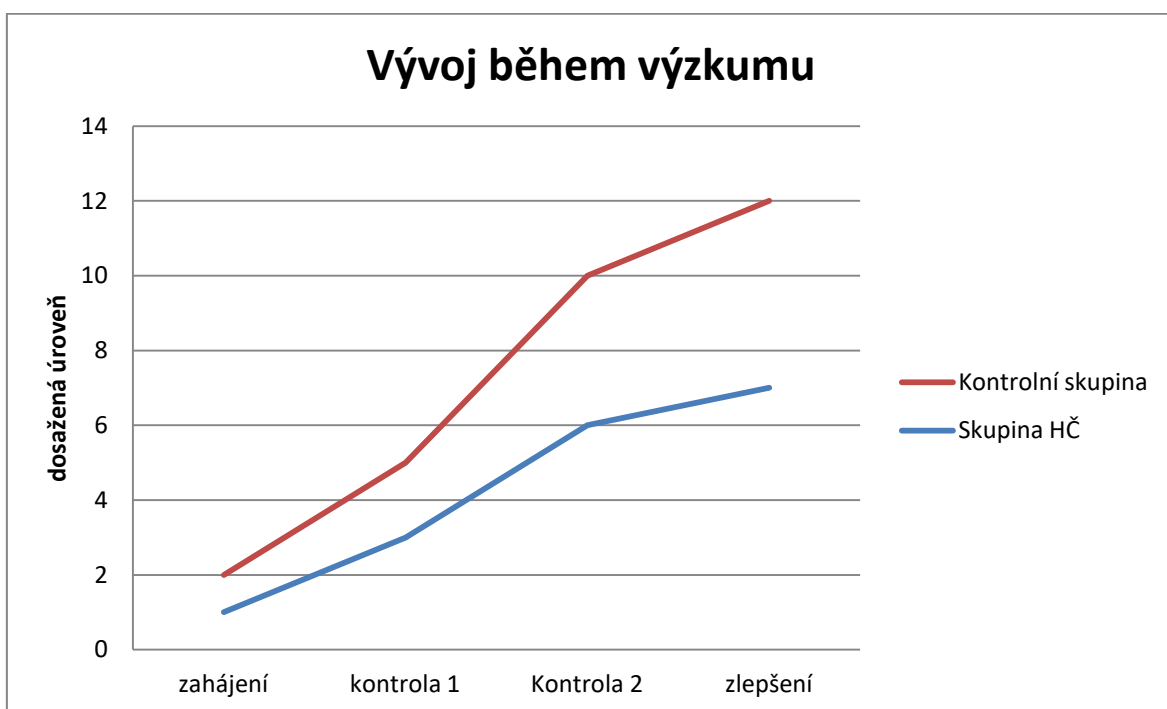
Ke grafu jsem došla z porovnání průběhů jednotlivých lekcí a jejich úspěšnosti.

- Zahájení = úroveň respondentů na začátku testování
- Kontrola 1 = srovnání (úroveň sluchového rozlišování hlásek a rozdílů podobně znějících slov, určování rýmů) s prvotní úrovní
- Kontrola 2 = opět porovnání výsledků s počáteční úrovní
- Závěrečné šetření, srovnání všech výzkumných šetření a vyhodnocení úrovně zlepšení respondentů ve skupinách

Graf č. 2 znázorňuje křivky zlepšení obou skupin. Již při prvním pohledu zjistíme, že skupina HČ dosáhla mnohem patrnějšího zlepšení než kontrolní skupina. Hodnotila jsem úspěšnost testovaných úkolů a celkový průběh výzkumného šetření.

Graf č. 1

Graf č. 2

15 Diskuze

Během přípravy výzkumného šetření, které bylo zaměřeno na podporu fonematického uvědomování u dětí v předškolním věku, jsem primárně vycházela z pracovních listů Mgr. Mileny Kmentové PhD., které mi doporučila jako hodící se materiály pro potřeby výzkumu. Další inspirací pro přípravu činností a náplň lekcí výzkumného šetření pro mne byly i pracovní listy z publikace Jiřiny Bednářové (2015) a Simony Pekárkové (2017). Velkou oblibu u dětí jsem zaznamenala u básniček Pavla Dolejšího (2003), které i mě velmi zaujaly pro svou neobvyklou stavbu.

Respondenti ve věku 5 – 7 let byli pro výzkumné šetření vybráni záměrně, jelikož fonematické uvědomování u dětí dozrává právě tehdy. Z tohoto důvodu byl výzkum proveden právě se skupinou předškolních dětí.

Kdybych se mohla vrátit do doby přípravy a provádění výzkumného šetření, mnoho věcí bych dnes udělala jinak a vše lépe promyslela. Výzkum jsem prováděla v červnu 2018 a v té době jsem ještě neměla dostatek informací a zkušeností s vedením hudebních činností, které jsou v tomto případě klíčovou součástí výzkumu. Od září 2019 mám ve škole předmět Hudební činnosti v mateřské škole, a podle mého názoru mi tento předmět dal požadované znalosti, spoustu nápadů a inspirací. Nyní jsem v problematice hudebních činností více zainteresovaná a domnívám se, že kdybych výzkumné šetření prováděla až letos, jednotlivé činnosti by probíhaly jistě mnohem vědoměji.

Připravené lekce pro výzkum jsem v průběhu několikrát zopakovala a pozorovala rozdíly a zlepšení v obou skupinách. Z výsledků celkového hodnocení navíc vyplynulo zjištění, že jsou velké rozdíly mezi dětmi i v jednotlivých skupinách. Hodnotila jsem každou lekci zvlášť. Zde se promítla proměnlivá docházka respondentů a jejich zájem o činnosti.

16 Závěr

Hudba mě v mnoha směrech velmi zajímá a již od malička se jí plně věnuji. Hudba u mě zvítězila také při volbě střední školy. Vystudovala jsem konzervatoř Jana Deyla v Praze, kterou jsem završila Absolventskou zkouškou v roce 2016. Dva roky jsem působila v DDM Spirála na Praze 8 a učila jsem děti od šesti do jedenácti let hry na zobcovou flétnu. Když jsem se hlásila na vysokou školu, ve studiu hudby jsem chtěla pokračovat a zvolit si obor se zaměřením na hudební výchovu, ale bohužel v roce 2016, ve kterém jsem byla na Karlovu Univerzitu přijata, se specializace HV neotevřela.

Protože jsem chtěla uplatnit již získané znalosti, které se týkají hudby, a také je prohloubit a dozvědět se o hudbě i z jiného úhlu, tak jsem se rozhodla pro bakalářskou práci, ve které se budu moci hudbou zabývat a zkoumat účel a úděl hudby v našem životě a hlavně ve vývoji u malých dětí. Při provádění výzkumu pro bakalářskou práci bylo zajímavé pozorovat, jak na děti hudba působí.

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo testovat fonematický sluch při pěveckých činnostech u dětí v předškolním věku s běžným vývojem řeči. Mezi dílčí cíle jsem zařadila porovnání úspěšnosti obou skupin, zjišťovala jsem rozdíl ve výsledcích při diferenciaci hlásek a pozorovala jsem zájem dětí o konkrétní hudební činnosti při výzkumném šetření.

Provedla jsem tedy výzkum, ve kterém jsem testovala zlepšování fonematického uvědomování. Zajímalo mě, jak si povedou obě skupiny dětí a jaký bude mezi nimi rozdíl v celkovém průměrném hodnocení a která skupina udělá největší pokrok. Z výsledků výzkumu jasně vyplynulo, že děti, které pracovali pomocí pěveckých činností, dosáhli lepšího výsledku, než skupina dětí, se kterými jsem pracovala pouze slovní metodou.

Určitou roli ve výsledcích respondentů také sehrála krátkodobá paměť, která ovlivnila výzkumné šetření. Mohu se domnívat, že skupina pracující s HČ měla lepší výsledky proto, že v jejich případě s větší úspěšností zafungovala právě krátkodobá paměť. V průběhu jednotlivých částí výzkumného šetření jsem pozorovala, v jakých případech děti pracují s pomocí paměti, nebo reagují na podněty přímo.

- Zjistila jsem, že děti dokážou lépe rozlišovat hlásky pomocí hudebních činností, které podporují sluchovou pozornost.
- Stanovený cíl, děti zaujmout a vzbudit zájem o činnost, byl úspěšný. Zaznamenala jsem, že u skupiny, která pracovala s HČ je patrný větší zájem o činnost.
- Krátkodobou paměť, v jisté míře, uplatňovaly obě skupiny respondentů.
- U všech dětí, které se účastnily výzkumu, je zřejmé zlepšení ve všech činnostech, každopádně se potvrdil závěr, že hudební činnosti pozitivně ovlivňují fonematické uvědomování.

Seznam použitých zdrojů

Seznam odborné literatury:

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. *Mezi námi předškoláky: všestranná příprava dítěte do školy pro děti od 3 do 5 let*. 2. vyd. Ilustroval Richard ŠMARDA. Brno: Edika, 2015. ISBN 978-80-266-0626-0.

BERANOVÁ, Zuzana. *Učíme se správně mluvit: logopedické hry a hrátky*. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-0257-6.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku: aspekty vývoje řeči: narušená komunikační schopnost: jazyk a řeč: konkrétní náměty pro rozvoj řeči*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3008-0.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4454-8.

DOLEJŠÍ, Pavel. *Jak se naučit správně vyslovovat: populárně naučná příručka pro rodiče dětí s vadami výslovnosti*. 2. vyd. Humpolec: Pavel Dolejší / nakladatelství a vydavatelství JAS, 2003. ISBN 80-86480-23-

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál (vydavatelství), 2003. ISBN 80-7178-626-8.

KLAPÁKOVÁ, Petra. *Rozvoj řeči: zvuky a slabiky*. Ilustroval Vendula HEGEROVÁ. V Brně: Edika, 2018. ISBN 978-80-266-1303-9.

KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ. *Diagnostika předškoláka-správný vývoj řeči dítěte*. Brno: MC nakladatelství, 2002.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Kapitoly z logopedie I*. 2. vyd. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-88-5.

KMENTOVÁ, Milena. Funkční ovlivňování témbrového a fonematického sluchu předškolních dětí. *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2015, 23(2), 23-25. ISSN 1210-3683.

KMENTOVÁ, Milena. *Hudební a řečové projevy předškolních dětí a jejich vzájemné ovlivňování*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7290-869-1.

- KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha: Univerzita Karlova, 2002. ISBN 80-7290-080-3.
- KODEJŠKA, Miloš a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební výchova dětí předškolního věku*. Díl 1. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN (brož.).
- KRÁLOVÁ, Eva, Miloš KODEJŠKA, Mária STRENÁČIKOVÁ a Maciej KOŁODZIEJSKI. *Hudební klíma a dítě: Hudobná klíma a dieťa*. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7290-885-1.
- KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a fonologie českého jazyka*. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství, 1984. ISBN (brož.).
- KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3687-7.
- PEKÁRKOVÁ, Simona a Ivana KNETLOVÁ. *Jdu do školy: chytrý pomocník pro děti a rodiče*. Ilustroval Jana BABOROVÁ. Praha: Fragment, 2017. ISBN 978-80-253-3111-8.
- PRŮCHA, Jan. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholinguistiky*. Praha: Grada, 2011. Psyché. ISBN 978-80-247-3603-7.
- PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál (vydavatelství), 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.
- ROMPORTL, Milan. *Základy fonetiky*. 2.vyd. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství, 1985. ISBN (brož.).
- SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte: analytická studie*. Praha: Supraphon, 1974. Comenium musicum, Sv. 12. ISBN (brož.).
- SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum (nakladatelství), 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.
- SLEZÁKOVÁ, Kateřina. *Není hláska jako hláska: pracovní listy pro rozvoj fonemického sluchu*. Ilustroval Patricie KOUBSKÁ. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1200-3.

SVORAD, Domin. *Vznik a vývoj řeči a myšlení*. Praha: Orbis, 1956. Knihovna Čs. společnosti pro šíření polit. a věd. znalostí, Sv. 131. ISBN (Brož.).

ŠIŠKA, Zbyněk. *Fonetika a fonologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. Skripta. ISBN 80-244-1044-3.

ZEZULA, Jiří a Olga JANOVSÁ. *Hudební výchova v mateřské škole: Metodika*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN (váz.).

Seznam elektronických zdrojů:

Rozvoj sluchového vnímání [online google.com]. Praha [cit. 2019-01-18]. Dostupné z:

<http://www.pppcb.cz/attachment/201006161319301558925934.pdf>

K otázkám hudebních schopností a dovedností [online google.com]. Bratislava: Psychológia nadania, 1987 [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <https://namu.cz/files/2014-04/140404144032.pdf>

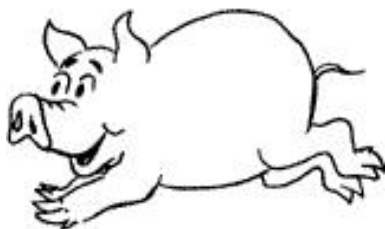
17 Seznam příloh

Básničky pro rozvoj sluchového vnímání

Ve vybrané básničce se děti zaměřují na určitou hlásku, kterou analyzují.

Čerpáno z:

(DOLEJŠÍ, 2003)

ČUNÍK ZLOČINEC

Čilý Čenda zvedá činky,
čuník mu jí palačinky.
Tak ho čapli při činu –
dopustil se zločinu.

ŽABÍ ŠKOLA

Každá žába zatouží,
umět skákat do louží.
Žabák žábám ukáže,
že to dávno dokáže.
Žabák žáby naučí,
Skákat do všech kaluží.

i-creative.cz

Ukázky metodických listů použité při výzkumném šetření:

Pracovní list č.1

Koncovky sloves

Jednou z potíží, které mají děti s OMJ při osvojování češtiny, jsou koncovky přičestí minulého v mužském a ženském rodě - *Honziček skákal/Mařenka skákala*. Zejména chlapci s neslovenským mateřským jazykem přejímají od učitelek a vychovatelek ženskou koncovku -la. (Přechodně tímto stádiem prochází i řada českých hochů, ale v období nástupu do MŠ je toto stádium většinou překonáno.)

Učitelka předzpívává dětem, co dělala holčička, děti doplňují, co dělal kluk. Vlastní jména necháme stejná během celé činnosti, použijeme obrázek/fotku/loutku dívky a chlapce. Je vhodnější použít jména, která se ve třídě nevyskytují. Ostinátní melodii zazpíváme předem na neutrální slabiku (no no), můžeme doprovodit na nástroj.

Vytvořte slovní zásobu v následujících skupinách sloves. Vytvořte vlastní variace možných ostinátních melodií. Dodržujte počet slabik ve slovech.

Mařenka plavala, Pepíček plaval...

zpívala	zpíval
zívala	zíval

Pracovní list č. 2

Koncovky přídavných jmen

Při vývoji fonemického uvědomování v předškolním věku stojí sluchová diferenciacie samohlásky na samém konci vývojové řady této dovednosti. Následující činnost má potenciál tuto dovednost hrovým způsobem stimulovat. Kromě toho rozvíjí sluchovou krátkodobou paměť melodie i textu, vede k odstraňování agramatismů.

Děti opakují po učitelce každý předzpívaný takt. Zpěv se po přezpívání tří slovních spojení s jedním zájmenem přeruší. Učitelka se ptá: co bylo zelené? Zelená? Zelený? Děti doplňují, opravujeme případné agramatismy. Slovní spojení můžeme znovu přezpívat.

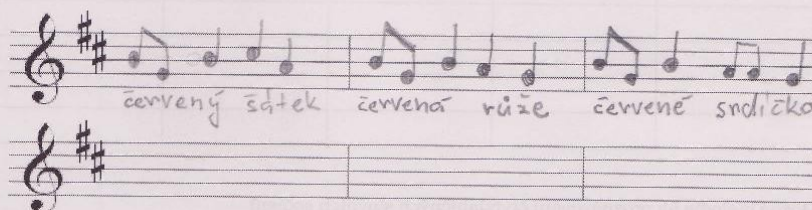
Vytvořte vlastní zásobu vhodných slovních spojení. Vytvořte vlastní variace možných ostinátních melodií - dodržujte ukončenost melodie ve třetím taktu. Využijte dvojic opozitních adjektiv. Vytvořte k některým slovním spojení ilustrace - pro děti s OMJ.

Ze-le-ný trá-vník, ze-le-ná ros-nička, ze-le-né ponož-ky.

Hor - ký čaj, hor - ká po-lé-vka, hor - ké ka-ka-o.

červení sátek červená růže červené srdíčko

Studený čaj
Plný dům
Prázdný stůl

, studená
plná sklenice
prázdná kasička

, studené
plné křeslo
prázdné letadlo

malý pes

malá holčička

malé dítě

velký hrad

velká lodička

velké knize

Jemný sluch

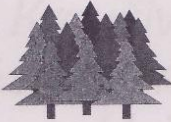

Vytleskávačky

Vytleskej slova po slabikách. Nakresli pod každý obrázek tolik čárek, kolik slabik slovo má.

HUSA 	LIST 	ŽÁBA 	KÁMEN
KOŠ 	SOVA 	KOZA 	HOUBA
JEŽEK 	PAROHY 	MRAVENEČ 	SLUNEČNICE

Rýmy

Najdi dvojice slov, která se rýmují. Spoj rýmy čarou a řekni je nahlas. Slyšíš, jak se rýmují?

VOSA 	TRÁVA 	LES 	SLUNÍČKO
KRÁVA 	PES 	VAJÍČKO 	KOSA

KTERÉ SLOVO BYS DOPLNIL DO ŘÍKADLA,
ABY SE RÝMOVALO?

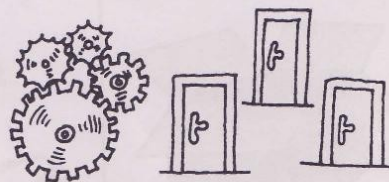
VEZMU MALÉ NŮŽKY,
VYSTŘIHNU TŘI ...

OČI, OČI, OČKA,
NEJLÍP VIDÍ ...

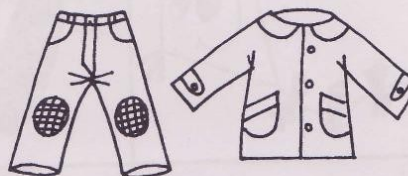
JE MALÝ DOMEČEK,
MĀ MNOHO ...

ŠEPTY ŠEPTY, PEPÍKU,
TIŠE PŮJDEM K ...

MAREK LEZL ZE VRĀTEK,
ROZTRHAL SI ...

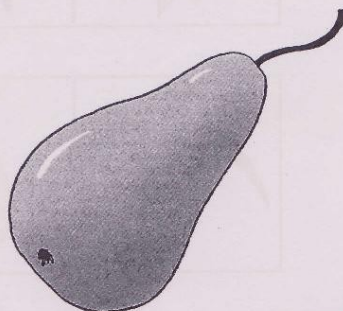
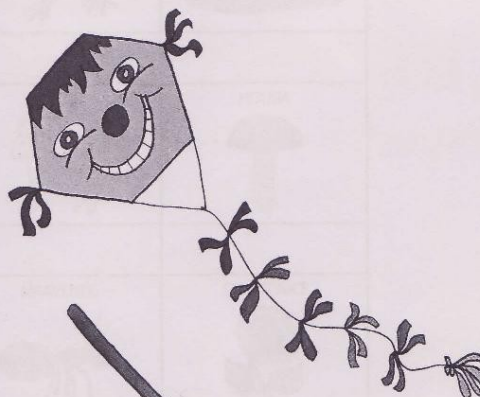
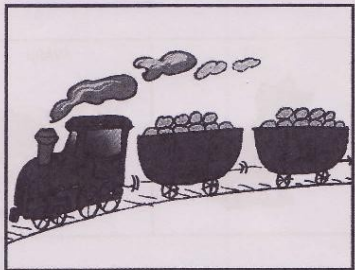
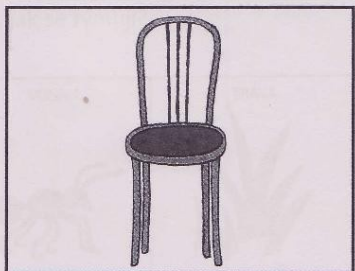
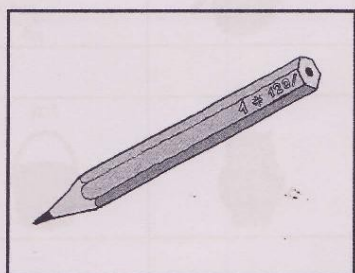

MŮJ VESELÝ DRÁK
LETÍ DO ...

Pastelky i jejich kamarádi měli oči jen pro kolotoče a houpačky. Málem přehlédli, že někdo sklesle sedí u cesty. „Jejda, tady sedí medvídek Pavlík,“ upozornil je Punťa. „Aha, Pavlíka jsme už viděly na obrázku, ale neznaly jsme ho,“ vložily se do hovoru pastelky. „Vypadá nešťastně,“ staraly se. „Tak já ho pobavím nějakými rýmy,“ navrhl Punťa.

Sluchové vnímání, uvědomování si a hledání rýmů. Obrázky si s dítětem nejdříve pojmenováváme a poté hledáme dvojice rýmujících se slov.

Bednářová (2002)

„Přece ten, kdo má zavázané oči, musí poslouchat, odkud uslyší přicházet kroky ostatních, a tím směrem se vydat,“ dal se do vysvětlování Punťa. „Naslouchat musíme stejně dobře, jako když hledáme, která slova se rýmují.“

Sluchové vnímání, uvědomování si a hledání rýmů. Obrázky si s dítětem nejdříve pojmenujeme a poté hledáme dvojice rýmujících se slov.

<p>MYŠKA</p> 	<p>SVETR</p> 	<p>NUŽKY</p>
<p>ČEPICE</p> 	<p>PRAK</p> 	<p>KRABICE</p>
<p>PUK</p> 	<p>ŠIŠKA</p> 	<p>DRAK</p>
<p>METR</p> 	<p>LUK</p> 	<p>HRUŠKY</p>

Bednářová (2002)

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

M. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Evidenční list žadatelů o nahlédnutí do listinné podoby práce

Jsem si vědoma, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byla jsem seznámena se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				